

...KAO U KAMENO DOBA

● Paul Rudolph, kreator magistralnog opusa današnje arhitekture, o psihološkom ugođaju prostora, o zbrci »moda« i kreativnosti pod svaku cijenu

KRATKI
INTERVJU

«Mi moramo učiniti svoje prostore humanijim.»

Ova često rabljena parola naravno je hvalevrijedna, ali još ostavlja za sobom dosadne objekte koje ljudi iz nužde prihvaćaju, ulice kojima se ne šeće, parkove bez zelenila i gužvu na parkiralištu. U arhitektonskom rječniku često upotrebljavana riječ »ljudsko mjerilo« mnogo puta ne znači ništa više nego verbalni ukras. Može se desiti čak i to, da se određeni prostorni nered proglasi humanim, a sve ostalo strpa u pretencioznu, ustrojenu, hladnu, intelektualnu i sličnu arhitekturu. Jer dok se stilske odlike moderne arhitekture (lagana nenosiva pročelja, podizanje cijelog objekta na stupove, pojava konzole, veliki potezi otvora itd.) mogu izlučiti i analizirati prilično objektivno, prostorni kvalitet je baziran na mnogim subjektivnim pretpostavkama, pa nije ni čudo da su zaključci divergentni i zbunjujući.

Američki arhitekt Paul Rudolph, autor je više od stotinu realiziranih objekata među kojima ima i oglednih primjeraka moderne svjetske arhitekture. Unutar njegova stvaranja teško je pronaći formulu po kojoj kreira, pa stoga i objekti nose poprilično međusobne formalne različitosti. Jedina zajednička odlika prisutna u njegovu pristupu je uspostavljanje takvog prostora s kojim se čovjek suživljava ili kako on to kaže »traganje za psihološkim ugođajem prostora«. Nadalje, ovaj kreator magistralnog opusa današnje arhitekture smatra da se suvremenim jezikom može obnoviti i iz zaborava povratiti mnoge humane osobine prostora nastalih u prošlosti. Dio njegovog osobnog obogaćivanja bio je nedavni posjet Dubrovniku, kada je zabilježen i ovaj razgovor:

● Prostor smirenja i drama krovova

— Vi ističete posebne psihološke zahtjeve koje prostor mora nositi u sebi kako bi se afirmirao?

— Istina je da se ta potreba javlja uvijek kada oblikujemo jedan prostor. Mnogi su danas pomalo nesigurni u ovom pogledu; dijelom jer je moderna arhitektura odbacila neke stavove kao da nikada nisu postojali, a koji ipak još imaju vrijednost. Ograničeni pristup stvorio je niz neprikladnih objekata dosade i monotonijske kakve ljudi nikada prije nisu zidali. Monumentalnost, simbolizam, dekoracija itd. — potreba prijašnjih epoha odbačeni su u ime moderne arhitekture. Morali bismo ipak naučiti kako obnoviti značenje dostojanstvenog i raskošnog, kako kreirati prostor smirenja i inspiracije, kako napraviti topao, izolirani i zaokružen ili kako prostor žurbe i mežeza nabit vitalnošću, a kako prostor koji određuje, dijeli i isprepliće prostore suprotnog karaktera. Trebamo sekvencu prostora koji golica znatiželju posjetioca, stvara osjećaj predviđanja, dozivlje slijedeći i tjera naprijed da se nađe prostor krajnje napeposti što dominira u ovom sklopu, a potom nas ovaj dalje usmjerava. Čudno je na primjer da dobar dio arhitekata uniformira visinu prostora, zaboravljajući ili ne želeći da mijenjaju visinu stropa. Ograničenje nametnute visine teško je razumjeti kada se uzme u obzir važnost psihološkog efekta variranja visine stropa.

— Čini se da su formalne kvalitete arhitekture posljednjih desetljeća bile ignorirane. Ima li to utjecaja na psihološki ugođaj prostora?

— Svi mi uočavamo da strogi funkcionalizam nije zadovoljio potrebu da određenom prostoru da osjećaj pripadnosti, niti da bude trajni spomenik životnih ideja svog vremena, da potakne emociju što je oduvijek bilo u naravi arhitekture.

Jedan od velikih propusta moderne

arhitekture je u pomanjkanju interesa za odnos objekta prema nebu. Velika je većina objekata s ravnim krovom. To za mene znači slabu brigu kod rješavanja onih zadataka gdje je silueta od veoma velikog značaja. Sumnjam da je poezija ikada napisana obrisom ravnog krova na horizontu zalazećeg sunca. Tradicionalni krovovi često stvaraju pravu dramu, i naš je zadatak da im pronađemo moderne ekvivalente. Dogodi li se, da se razbije integritet prostora obično kažemo da su nam objekti postavljeni međusobno na bazi kontrasta, ali ova isprika prikladna je samo ponekad. Naravno da postoji opasnost kad se doslovce poštuje prijašnja arhitektura. Svako zdanje bez obzira na to je li malo ili veliko dio je veće cjeline i zato istinski uspjeti objekat mora biti postavljen u svom okolišu u smislu mjerila, proporcije i vanjskog prostora što ostaje između objekata.

● Kada svatko želi biti »kreativan« ...

— Ponekad se učini da su ljudi skloni poetičnost tražiti u prošlosti, neki je očekuju u budućnosti; s druge strane se čuje da danas postoji više zahtjeva i potrebe za umjetnošću u arhitekturi no ikada prije?

— Postoji nešto u čovjeku da želi i nastoji postaviti stvari organizirano, logično i lijepo. Ne mislim da je ta potreba danas manja no što je uvijek bila. Vjerojatno je istina da postoje manje dobro organizirane okoline, manje harmonije, ali i to je razumljivo jer se javljaju problemi koje ljudi nisu imali nikada do sada. I danas ljudi također posvećuju viliki dio svog vremena da postignu ono šta oni misle da je lijepo. Mnoge su stvari otežane i poremećene zbog »mode«, i strahovito smo zbrkani jer mislimo da nešto mora biti moderno. Nešto se napravi u jednom mjestu i to bude dobro, a onda se ponovi u drugom i dobije se nešto neprikladno. Na primjer, jedan vrijedan pokret u arhitekturi nazvan »internacionalni stil« brzo je cirkulirao kroz knjige, magazine, edukacijske ustanove, filmska platna cijelog svijeta. Misleći o Bauhausu naivno su presađene njegove stilske odlike i izgrađeni su objekti gotovo bez značaja.

Ali da odgovorim na pitanje: mislim da ljudi traže više umjetnosti u arhitekturi — umjetnosti prema svom ukusu. To što arhitekti ne znaju uvijek da naprave u redu ne znači da je ljudi ne trebaju.

— Govoreći o arhitekturi, nije li taj zahtjev više praktične naravi i nije li ta ljepota podređena našim potrebama. Danas se čini da su naši preci doživljavali prostore više iracionalno i emotivno. Danas ljudi svjesno, razumom valoriziraju je li neki prostor zagrijan, posjeduje li telefon, je li opremljen itd.?

— Kažete da komfor potpomaže ideju o lijepome. Mislim da ste samo djelomično u pravu. Ljudi su uvijek postizavali udobnost koliko je to bilo moguće. U kameno doba koje često nalazimo poetičnim, ljudi su također pravili zaštitu od kiše, palili vatru, ukrašavali zidove pećine, i sve je to podržavalo njihov ljudski smisao. Danas je u biti slično i ne bih kazao da je isključivo potjera za komforom povezana s idejom lijepoga.

— Napredak 20. stoljeća ispao je dobar na mnogo načina i donio je fantastične mogućnosti. Afirmacija novih materijala, izmjena ideja i iskustava, bolja organizacija gradnje, novi zadaci koji do sada nikada prije nisu postojali, nije li sve to izazov modernim arhitektima. Ne navješćuje li im onu divnu kreativnu slobodu što je svaki stvaralac priželjkuje?

— Prava sloboda dolazi s velikom

disciplinom. Misleći o slobodi ljudi ponekad griješe slaveći nešto što uopće nije sloboda. Nužnost da se bude kreativan pod svaku cijenu može biti štetna za pejzaž i okolinu. Kada svatko želi biti »kreativan« obično se ambijent upropasti. Ja se zalažem za bogatstvo arhitektonske ekspresije, ali je veoma važno uočiti principe i biti discipliniran.

Primjerna je i ljepota grada Dubrovnika zasnovana na disciplini: kamen kao zajednički materijal, dosta pravilan raster ulica, te kompaktnost unutar definiranih, čvrstih zidina. Ove određenosti su napravile da je Dubrovnik postao prekrasno mjesto.

Relacija između potrebe za kreativnošću i traganja za produhovljenim prostorom je dosta komplicirana. Za pojedine probleme imamo više rješenja, no u isto vrijeme i neke datosti situacije i ambijenta koje ne smijemo izbjeći.

Osjećaj slobode mnogi je put pogrešno shvaćen. Arhitekti nisu toliko slobodni kao što se misli.

Lenko PLEŠTINA ●

Paul Rudolph:
»Prava sloboda dolazi s velikom disciplinom«